

Iz velikih dni boja za naše življenje

Koristna in zaželeno pripomba

Pavla Berdnik, poročena Sever se mi je oglasila po telefonu pred približno dva meseca.

»Imam pripombo na vaš zadnji članek,« mi je povedala po telefonu. Pripomba je bila vmesna in rade volje sem jo sprejela. Kmalu sva se domenili za sestanek. Že čez nekaj dni sva se srečali. S seboj je prinesla originalno dokazno gradivo, katerega sem bila najbolj vesela. In kje je vzrok najinega srečanja.

V osmi številki Naše komunne, katera je izšla 5. junija 1984 smo objavili članek z naslovom »Pripoved sina borca o očetu revolucionarju«. V njem sem zapisala spomin Staneta Žerovnika na tragično preminulega očeta septembra 1942 in spomin na mamo, ki je k aktivističnemu delu pripomnela po svojih močeh. Bila je šivilja, med drugim je sešla tudi zastavo Dolomitskega odreda. In prav ta zadnja izjava je spodbudila Pavlo Sever, da se je oglasila pri nas.

S seboj je prinesla originalni dopis z natančnim naslovom pošiljatelja: Štab 1. bataljona DLO. 1. grupe, službeno, na položaju, dne 9. novembra 1942. Obratno se na ženski aktiv v Kozarjah s tovariško prošnjo, če jim sešijejo bataljonsko zastavo. Prav tako

prepričljiva sta tudi podpis. Komendant je Rado Smolar, ali Rado Pehaček in politični komisar Rudi Robida ali Vladimir Dolničar-Rudi.

S tako verodostojnim dokumentom si nisem imela kaj. Verjela sem tovarišici Severjevi in od srca sem ji bila hvaležna njene pozornosti. Toda istočasno ne smemo pozabiti, da to spoznanje pomeni popolno izničenje dela Žerovnikove mame! To ni naš namen. Če pozorno preberemo izjavo Staneta Žerovnika in originalni dopis kaj kmalu izvemo, kje je nesporazum, ki pa se je na srečo končal na pravem mestu. Ločiti moramo namreč zastavo Dolomitskega odreda in pa bataljonsko zastavo, kar pa je bistvena razlika. Ne bomo zaključili naš prispevek s spoznanjem, da je »volk sit in koza cela«, ker to še zdaleč ni naš namen, temveč z ugotovitvijo, da smo vendarle prišli na tisti žulj, ki najbolj pesti zgodovinopisje.

Poudarila bi rada, da je prav to namen člankov, ki izhajajo pod rubriko Iz velikih dni boja za naše življenje, da spodbudimo še vse tiste tovariše, ki molčijo, čeprav se mnogi čutijo prizadeti, češ saj to ni res kar pišejo! S tem ne koristijo nikomur, še najmanj pa

Pavla Berdnik - Sever

mlajši generaciji, ki je prav v tem trenutku tako zelo potrebna pravih objektivnih resnic.

Zavedati se namreč moramo, da je zgodovina štirlitnega boja še skorajda popolnoma zakrknana. Kljub kvalitetnim publikacijam je še vedno vrsta nejasnosti, ki določena dejstva popolnoma zamageljujejo. Dobrodošel nam mora biti vsak še tako neznan podatek, saj prav s pomočjo njega počasi zlagamo ta veličastni mozaik NOB.

Zato bi želeli, da bi ta članek bil kot apel vsem tistim, ki vedo še vrsto resnic in jih ne povedo.

In sedaj pa nekaj besed o Pavli Berdnik-Sever, ki nas je spodbudila k temu pisanju.

Ko sem jo videla sem takoj spoznala, da imam opraviti z žensko, ki je v svojem življenju veliko prestala, pa vendar je ostala zvesta svojim načelom in predvsem pravičnosti.

Izhaja iz preproste družine, ki je imela svojo hišo in nekaj zemlje ob sedanjih Cesti Dolomitskega odreda na Vrhovcih. V družini je bilo 9 otrok. V delo OF jo kmalu pritegnil Vrhovec Jakob, že februarja 1942 pa je prisegla v vrstah NZ. Zadolžena je bila za intencijo v terenu Kozarje. Bila je povezana z Marjanom Novakom, preko nje je šla tudi ena izmed vez do Dolomitskega odreda.

Zaradi neprestanega preganjanja Dobrovških domobrancev se je morala umakniti in odšla je služiti v neko hišo v Šentvid.

»Ponižali so me najbolj takrat, ko sem morala ribati njihove prostore. To je hujske kot tepeži!« zatrjuje Pavla.

Ko je odhajala, je vzela s seboj le pesmarico in zastavo razvijata bataljonske zastave 1. bataljona Dolomitskega odreda. To ji je bilo najdražje in tega ne smejo dobiti. Še vedno pa je zahajala domov in tako vzdrževala zvezo.

43. leta so jo iskali doma, odšli so za njo v Šentvid in jo tako aretirali. Mestna policija jo pripeljala v prisilne delavnice, kjer je bila dva meseca, od tod pa v internacijo v Dresden, od tu se je vrnila šele julija 1945.

Dolga pot aktivistke, ženske, ki je kot tisoče drugih žrtvovala vse za dolgo in težko, toda pravično pot do svobode.

Po izjavi Pavle Berdnik-Sever pripravila Mojca Černe.

Mladi so dobri, toda...

V Sloveniji je malo ljudi, ki se ukvarja z mentorstvom v mladinskih pohodnih enotah. V naši občini pa je edini Franc Štifer-Adam iz Vnanjih Goric. Čeprav je star že sedemdeset let, še vedno hodi z mladimi in jim pripoveduje o naši narodnoosvobodilni vojni in revoluciji. Dela z mladimi je vaje, saj je častni član mladinske organizacije že od leta 1952, ko se je vrnil v domačo vas.

Kdaj pa se je začelo vaše mentorsko delo v pohodnih enotah?

»Leta 1972 je dozorela pobuda, da bi v naši občini ustanovili pohodno mladinsko enoto, ki bi za občinski praznik, to je 27. april, prehodila delček poti partizanskih enot. Tako je tega leta res odšla na pot mladinska pohodna enota, ki se je poimenovala po našem znanem revolucionarju

Ljubi Šercerju. Takrat sem bil na pohodu, prav tako pa sem bil s pohodniki tudi letos, ko je enota odšla na pohod že trinajstič. V teh trinajstih letih smo prehodili vso Slovenijo, razen Štajerske.

Ali še vedno prehodite pot pohodne enote?

»Na žalost ne. Do leta 1979 sem hodil tako kot pohodniki, od takrat dalje pa sem zaradi bolezni spremljevalec in grem za enoto z avtomobilom.«

Kakšen pa je takšen pohod? Kaj mladi vidijo in spoznajo na poti?

»Med pohodom se enota ustavi pri vsakem pomniku iz NOV. Pohodniki položimo cvetje in vence, nato pa nam tamkajšnji borci pripovedujejo o svojem kraju med NOV. Zvečer, ob tabornem ognju pa tudi sam pripovedujem mladim o naši revoluciji. Namen vsega tega pogovarjanja pa je prenašanje tradicij NOV na mlajše. Mladi

pohodnik spoznavajo, vse tiste vrednote, za katere smo se borili. Zelo se tudi ponesem, da me je mladina vzela za svojega, in da imam možnost, da jim pripovedujem o časih naše revolucije.«

Kako pa mladi sprejemajo vašo pripoved in pripovedi drugih borcev?

»Zelo so pozorni. Vsako pripoved spremljajo z vso resnostjo, če je le brez odvečne filozofije in olepšavanja. Pogosto mi postavljajo vprašanja in pogovor se zavleče pozno v noč.«

Pogosto se jezimo na mlade, češ, da gredo preveč po svojih poteh. Kaj pa vi menite o tem?

»Ta jezba je povsem odveč. Če je to res, kar pa dvomim, smo krivi vsi. Kaj pa so naredile družbenopolitične organizacije za mlade. Prepričan sem, da so mladi dobri, le pre malo delamo z njimi. Lep primer za to je naša pohodna enota. Veliko naših pohodnikov se je prostovoljno prijavilo v teritorialno obrambo, precej jih je postalo članov zveze komunistov. Za to lahko rečem, da so pohodne enote posrečena oblika dela z mladimi. Na ta način prenašamo tradicijo NOV na mlade in jih hkrati idejno-politično pravilno usmerjamo in obrambno in samozaščitno usposabljam.«

Franc Štifer-Adam bi lahko povedal še veliko o svojem delu z mladimi. Pravi, da bi mu odrgali pol srca, če ne bi več smel delati s pohodniki. Ob slovesu pa je še pristavil: »Vsega tega pa ne bi mogel delati, če ne bi imela za to razumevanje moja žena Viktorija.«

Franc Štifer-Adam je odšel v partizane že januarja 1942. Boril se je v najrazličnejših enotah, o čemer pričajo tudi številna odlikovanja in priznanja

BILI SO MED NAMI

France Rožanec

V prvih avgustovskih dneh so se skupaj s svojci, učenci in delavci zavoda za slepo in slabovidno mladino, mnogi prijatelji, znanci in družbenopolitični delavci že zadnje poslovili od Franca Rožanca - ravnatelja tega zavoda, priznanega pedagoga in aktivnega družbenopolitičnega delavca.

Rodil se je pred 59 leti v Begunjah pri Cerknici. Njegova mladost je bila trda. Odraščal je v številni družini proletarca v težkih socialnih razmerah stare Jugoslavije. Z vso svojo okrutnostjo pa je druga svetovna vojna posegla v njegovo življenje, ko je ob zbiranju orožja za partizane izgubil vid. Čeprav slep, je nadaljeval z začetnim delom za narodnoosvobodilno borbo.

Njegova življenjska pot je bila tesno povezana s slepimi od časa, ko je bil gojenec zavoda, nato učitelj in vzgojitelj, ko je ob delu študiral na učiteljski ter nato na Pedagoški akademiji diplomiral iz tiflopedagogike in kasneje še iz zgodovine in zemljepisa. Še več, diplomiral je tudi na Visoki šoli v Zagrebu na oddelku za defektologijo, njegovi sodelavci so občudovali njegovo neuklonljivo voljo do izobraževanja, do znanstveno poglobljenega dela z eno samo željo - pomagati slepim in slabovidnim otrokom.

Neumorno je bilo delo Franca Rožanca tudi izven zavoda za slepo in slabovidno mladino, ki ga je kot ravnatelj uspešno vodil do leta 1972 dalje. Med drugim je bil predsednik glavnega odbora zveze slepih Slovenije, predsednik komisije za zaposlovanje slepih, vodil je komisijo za profesionalno orientacijo za zavodske učence, bil je soavtor slovenskega kratkopisa za slepe in priročnika za poučevanje kratkopia, neumorno se je poglobljal v iskanje primernih učil pripomočkov za slepe in slabovidne, skrbel je in raziskoval najprimernejši tisk, nadalje je sodeloval v mnogih komisijah, ki so pripravljale gradiva in programe usposabljanja, ki so pripravljale gradiva in programe usposabljanja za slepe in slabovidne, hkrati pa je bil tudi vrsto let predsednik republiškega odbora zveze slepih Slovenije in republiški sekretar za zaposlovanje in rehabilitacijo slepih ter 24 let uspešno opravljal dolžnost odgovornega urednika časopisa Moj prijatelj, ki izhaja v Braillevi pisavi.

V času, ko je uspešno vodil zavod je bil v osnovni šoli tega zavoda uveden kabinetski pouk, leta 1976 pa je bila uvedena celodnevna osnovna šola. Zavod za slepe in slabovidno mladino je pod njegovim vodstvom dosegel visoko raven strokovnosti ter uživa ugled tako v domovini kot tudi preko njenih meja.

Za otroke in delavce je bil France Rožanec vzgled osebno skromnega a vselej načelnega, neuklonljivega in odločnega človeka. Nikoli ni bil le opazovalec, nikoli se ni umikal, nikoli ni iskal zatija. Njegova zavest in neprecenljiva volja sta ga vedno vodili tja, kjer je bilo potrebno pomagati in učiti. Bil je navaden človek, a hkrati velika osebnost, ki so jo spoštovali in se po njej vzgledovali tako njegovi sodelavci, prijatelji in znanci, ki so ob poslednjem slovesu zapisali - najlepši spomenik v zahvalo in prijateljstvo ti bomo postavili, če bomo dosledno uresničevali tvoje napotke, ki so bili vedno visoko moralni in etični.

Stanko Petelin - Vojko

Pred dobrimi šestdesetimi leti se je v kmečki družini v Kamniku pod Krimom rodil Stanko Petelin-Vojko. Že kot srednješolec je avgusta 1941 leta pričel organizirano delovati za narodnoosvobodilno gibanje. Kot osemnajstletni fant je postal partizan, v oktobru 1942 leta pa je bil sprejet tudi v vrste KPJ. Bojeval se je skupaj z borci druge čete Notranjskega odreda, s Tomičevci, Gradnikovi, Prešernovi in Vojkovo brigado ter v 31. diviziji NOV. Začel je kot bорец, politični delegat, komisar čete, bataljona, namestnik komisarja brigade, komandant brigade ter načelnik štaba 31. divizije. Udeležil se je vseh bojev 31. divizije in bil v njih štirikrat ranjen.

Stanko Petelin je bil človek izrednih kvalitet, osebno skromen, prišten in objektivni, nadvse delaven z veliko smisla in prizadevanj za razvijanje humanih človeških odnosov v družbi. Ne le z besedami, temveč z osebnim vzgledom si je vedno prizadeval pokazati kakšen naj bo človek in voditelj. Prav zaradi teh vrtil so ga sodelavci globoko cenili.

Vsa povojna leta je bil aktivni družbenopolitični delavec v središču boja za nove socialistične odnose. Bil je pomočnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo, dolgolani sekretar republiškega odbora ZRVS, član republiške konference SZDL, član konference ZRVS Jugoslavije, eden izmed pobudnikov in ustanoviteljev revije Naša obramba ter njen glavni in odgovorni urednik.

Ves čas se je Stanko Petelin-Vojko načrtno in poglobljeno ukvarjal z zgodovinopisjem. Na tematiko NOB je napisal 16 knjig, iz drugih jezikov je prevedel in priredil 25 del. Poleg tega je napisal vrsto pomembnih člankov, razprav, brošur in monografij. Pisal je dokumentirano, strokovno.

Koordinacijski odbor za zgodovinopisje pri predsedstvu OK SZDL Ljubljana Vič-Rudnik je ravno oral ledino, ko nas je prvič obiskal. Bil je pred natanko dvema leti. S sodelavci v krajevni skupnosti je pripravil Monografijo krajevne skupnosti Podpeč-Prešerje med NOB. Predstavil je gonilno silo in pa seveda strokovnjaka, ki je skrbel, da so bile stvari avtentično in strokovno podane. Kasneje smo se srečali še večkrat. Monografija je pričela razraščati meje krajevne skupnosti in postala je edinstven primer, z njegovo pomočjo seveda, tovrstne obdelave zgodovine NOB.

Knjiga je izšla pred letom dni v založbi Koordinacijskega odbora za zgodovinopisje. Bila je v hipu razprodana, saj je tudi z njegovim imenom zagotavljala kvaliteto.

Sodelovali smo tudi pri izdaji brošure, ki je izšla ob 40 obletnici padca belogardizma na Turjaku. Z izrednim tekstom je prikazal delovanje kvizlinških enot v Sloveniji in njihov popolni padec na Grčaricah in na Turjaku.

Vabili smo ga tudi na nekatere seje odbora. Vabilu se je vedno rad odzval in nam bil s svojo bogato strokovnostjo v veliko pomoč.

Spomin na tovariša Vojko bo vedno živ v njegovih delih iz katerega odsevajo globoka človeška spoznanja in vrline, ki so odlikovale njegovo osebnost.

Edvard Grčar

V torek, 17. julija 1984, ob rojstevnem dnevu, je prenehalo biti srce in ugasnila je luč življenja zadnjemu izmed takrat še živih bratov Grčarjev iz Moravc pri Litiji. Umril je na svojem domu v Ljubljani, Brdnikova 15/g.

Starši so bili bajtarji. Zemlja, ki so jo imeli, ni mogla preživljati trinajstčlanske družine. Razen enega brata, ki je moral ostati doma, so odhajali od doma drug za drugim, že kot otroci po desetem letu starosti. Razleteli so se povsod, kjer je bilo delo najtežje in najslabše plačano. Po črnih jamah, po tovarnah, po delavnicah. Delovne sile je bilo takrat dovolj, bližala se je prva svetovna vojna.

Proti koncu prve svetovne vojne leta 1917 se je zaposlil kot delavec v kemični tovarni v Ljubljani. Ko se je udeležil demonstracij železničarjev za Zaloški cesti, je bil ranjen, kmalu nato pa odpuščen iz službe. Nato je odšel v bosanske in srbske rudnike in v njih delal do nove svetovne krize, zaradi katere je bil odpuščen z dela. Vrnil se je v svoj rojstni kraj. Leta 1932 je dobil delo v tovarni kleja v Ljubljani, vendar je bil zaradi pomanjkanja dela več let na brezplačnem dopustu. Leta 1933 se je poročil in si ustvaril družino. V tovarni pa je ostal do začetka druge svetovne vojne leta 1941.

Ves čas zaposlitve v tovarni je deloval tudi na političnem področju. Leta 1940 je bil sprejet v KPS. Od leta 1941 je bil tudi sekretar partijske celice v tej tovarni. Ustanovil je tudi novo partijsko celico v Novih Jaršah, kjer je stanoval.

V zimi 1941-42 ga je Partija poslala v njegov rojstni kraj, organiziral mladino za odhod v partizane; z mladino je odšel tudi on. Odšli so v zahodnodolenjski odred, ki se je na jesen 1942 preimenoval v brigado Matija Gubca. V brigadi je ostal do aprila 1943, ko je bil hudo ranjen v glavo. Prepeljan je bil na zdravljenje v Kočevske gozdove, od tam pa je bil leta 1944 evakuiran v Bari zaradi nadaljnega zdravljenja. Iz Barija se je proti koncu vojne, 1945 vrnil v Dalmacijo, junija istega leta pa v Ljubljano. Ponovno se je zaposlil v tovarni kleja in tam ostal do upokojitve leta 1958.

Za sodelovanje v NOB je bil odlikovan z več visokimi odlikovanji, med katerimi je tudi spomenica 1941. Z izgubo človeka, delavca, borca in komunističnega nastala v borčevskih vrstah spet nova boleča vrzel.

ZVONE GRČAR

Slovo od zaslužnih krajanov

Živimo v času odugevanja drug od drugega in pehanja za materialnimi dobrinami, vendar nas to ne sme privedi do tega, da se vsaj ob končnem slovesu ne spomimo tistih, ki so doprinesli svoj znanen delež v času NOB in se poklonimo njihovemu spominu.

V razdobju enega meseca smo trikrat stali poleg sveže odprtega groba, kamor smo položili k zadnjemu pokoji zaslužne člane naše krajevne skupnosti, katerih življenje je bilo navidez tiho in skromno, dejansko pa dejavno in bogato.

V prerani grob smo položili Ivana Rutarja iz Purkač, bivšega borca 1. artilerijske brigade, ki ga je odlikoval izreden pogum, popolna predanost in tovarništvo.

Rojen v številni družini manjšega kmetja se je moral zgodaj spoprijeti z borbo za vsakdanji kruh in že kot 12-letnemu dečku so tuje roke razleze kruh, v večni skrbi za obstoj so mu potekala tudi fantovska leta.

Kot zaveden Slovenec se je takoj vključil v delo za NOB in aktivno vstopil v NOV 15. 3. 1942 v Krinski odred, udeležil se je tudi prve borbe Narodne zaščite in Dakijeve čete z oboježenim okupatorjem na kraju Kuoelj, - v spomin tega dogodka je sredi vasi Rob postavljen spomenik, kasneje je bil ujet in odpeljan na Rob, po razpadu Italije se je zopet takoj vključil v NOV v Rabsko brigado in bil nato kurir v 1. artilerijski brigadi, svoje naloge je opravljal v najtežjih okoliščinah z požrtovalnostjo, o čemer pričajo številna priznanja, bil je prejemnik Ordena za hrabrost III. reda, Ordena zaslug za narod, Medalje za hrabrost, poleg še mnogo drugih, poslednjejo, ki bi jo bil dobil letos, ni mogel več dvigniti, ker je bil že težko bolan.

Tudi po vojni je bil delaven, predvsem v KO ZOB NOV Cente, kjer je bil predsednik in večletni odbornik, bil je delaven, dokler mu bolezen tega ni preprečila.

Poslovili smo se tudi od dveh bivših partizanskih mamic z zlatim srcem, katerima je bilo skupno to, da sta živeli v skromnih razmerah, v večni skrbi za svoje družine in vsakdanji kruh, vedno pa tudi pripravljene pomagati utrujenim in lačnim borcem in deliti z njimi poslednji grizljaj in jim nuditi sleherni pomoč, obe sta tudi junakovo prenašali izgubo svojih najdražjih.

Pokojna Ana Zakrajšek iz Raha je skupno z možem preživljala svojo družino v težkih gmotnih in finančnih pogojih, bila je skrbna matični svoji petero otrokom in vedno razumevala tudi za druge.

Svojo družino se je takoj vključila v delo za NOB, njena hiša, stoječa poleg gozda, je bila zatočišče neštevitim borcem, mnogo noči si ni upala zatigniti očesa, da ne bi preslišala njihovega trkanja in jim nudila vso, kar je premogla. Mož je bil kurir in ob nemški okupaciji odveden v Dachau, od tam pa v najzloglasnejši kamnolom, od koder skoro ni bilo vrnitve, tam so umirali interniranci najstrašnejše smrti.

Tudi po vojni je bila pokojna vedno pripravljena pomagati, tudi pri nobeni akciji ni odrekala svoje pomoči.

Pokojna Marija Cimperman iz Tomažinov je z možem in tremi otroci aktivno sodelovala v NOB, oba sinova sta bila borca NOV, starejši je bil skupaj z očetom v italijanskem taborišču, po razpadu Italije se je takoj vključil v italijanske partizanske enote in kot borec padel nekje v Apeninih, oče pa se je vrnil domov in ponovno vključil v delo, toda kot prvi pobudnik odpora proti okupatorju in odločen revolucionar, član RO OF, poslanec Zbora v Kočevju, je bil ponovno aretiran in odpeljan v Dachau, kjer je takoj po prihodu izgubil brez sledu, vse prizadevanje ilegalnega taboriščnega komiteta KP, da bi izvedeli za njegovo usodo, je bilo zaman.

Teško nam je doumeti bolečino in stisko pokojnih, njihovih skritih žrtev, pa tudi brezmejnega junaštva še naprej slediti ciljem NOB.

Izkažimo svojo hvaležnost vsem trem pokojnim s tem, da jih ohranimo v trajnem spominu, njihovim svojem pa izrekamo svoje sožalje.

Krajani